

ВІДГУК

на автореферат дисертації Зверєва Є.О.

«Тлумачення міжнародних договорів національними судами: європейський досвід та українська практика», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних та правових вчень

Аналіз автореферату Зверєва Є.О. дозволяє висловити наступні судження, міркування та висновки стосовно відповідності кваліфікаційної наукової праці вимогам, що пред'являються до такого роду робіт.

Становлення взаємозалежного і цілісного світового устрою, характерне для сучасної епохи, зумовлює подальше зростання значення та ролі міжнародного права. У цьому знаходить свій вияв закономірність, відповідно до якої чим більше розвинена суспільна система, тим більшу роль в ній відіграють різного роду нормативні регулятори.

Сучасні міжнародні відносини регулюються міжнародним правом, значна частина якого складається з міжнародних договорів. З кожним роком їх кількість дедалі зростає, особливо в умовах розширення сфери впливу міжнародного права в регулюванні таких міжнародних проблем як гуманітарне право, міжнародна безпека, міжнародна економіка, тощо. В числі факторів, що впливають на активізацію договірного процесу в міжнародних відносинах слід вказати те, що в даний час з'являється все більше число нових суб'єктів міжнародного права.

В цих умовах перед наукою права з особливою гостротою постала проблема функціонування міжнародних договорів, включаючи питання їх тлумачення. В практиці реалізації міжнародних договорів проблема тлумачення набуває все більшу гостроту.

Ускладнення системи міжнародного права, поширення його дії на все нові галузі суспільних відносин ставить перед тлумаченням нові завдання. Особливе значення набула проблема тлумачення міжнародних договорів як частини права внутрішньодержавного.

На жаль, наука права неадекватно реагує на гострі проблеми, які висуюються міжнародним співтовариством і національними правовими системами при цьому деякі з них є в доктрині білими плямами. Серед них, недостатньо дослідженим є питання про тлумачення міжнародних договорів взагалі та національними судами зокрема.

Проблема судового тлумачення міжнародних договорів як така у вітчизняній юридичній літературі досі практично не досліджувалася, незважаючи на те, що будь-яке самостійне рішення суду з питань міжнародного права неминуче пов'язане з безпосереднім або непрямим тлумаченням ним того чи іншого положення міжнародного договору. В цілому від того, яке тлумачення дав міжнародному договору суд (або застосував запозичене тлумачення вищого органу), у величезній мірі

залежить ефективність застосування, реалізація міжнародного права як на міжнародному рівні, так і у внутрішньодержавній сфері.

В наш час проблематика тлумачення судами міжнародних договорів ускладнилася як внаслідок відсутності у більшості суддів належного досвіду і кваліфікації в цьому відношенні, так і через складнощі в нових для них питаннях тлумачення норм міжнародного права, без яких (питань тлумачення) можна обійтися при застосуванні міжнародних договорів. При цьому, коли порушується питання тлумачення міжнародних договорів, незалежно від того, чи є це тлумачення судовим або яким-небудь іншим, то мається на увазі конкретна мета: забезпечити високий рівень ефективності застосування міжнародного права.

Внаслідок сказаного актуальність цього дисертаційного дослідження пов'язана як з його теоретичним, так і з високим практичним значенням, маючи на увазі важливість відповідних судових рішень в національній правовій системі.

Обґрунтування актуальності вибраної теми дисертації як кваліфікаційної роботи, свідчить про те, що її автор уміє вибрати важливу для теорії і практики тему, правильно розуміє й оцінює її в плані соціальної та наукової значущості.

З точки зору архітекτονіки кваліфікаційна робота належним чином структурована та відображає погляд автора на дану проблематику.

Привертає увагу використана автором методологія. Цілком обґрунтованим та необхідним в якості базисного елементу є використання автором компаративної методології.

Сформульовані у авторефераті положення, оцінки та пропозиції обґрунтовані автором на підставі особистих досліджень у результаті опрацювання та аналізу значної кількості відповідних наукових та нормативно-правових джерел. В своїй роботі дисертант демонструє здатність до самостійних висновків та узагальнень, критично оцінює досягнуте в науці, узагальнює різні підходи до теоретично складних питань, пов'язаних з теорією тлумачення, що розглядаються в дослідженні. Достовірність положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження підтверджується їх апробацією у відкритому друці, обговоренням на наукових конференціях, тощо.

Водночас в дисертаційному дослідженні **Зверєва Є.О.**, є положення, висновки і твердження, що викликають сумнів, мають неоднозначний характер, а отже можуть слугувати підґрунтям для дискусії під час його захисту. До них можна віднести, зокрема, такі, що носять формальний або концептуальний характер:

1. Не зовсім зрозумілим є підхід Автора щодо визначення спеціальності дисертаційного дослідження. Незважаючи на те, що Автор досліджує питання загальної герменевтики в правовій площині, однак і теоретичний, і що найголовніше практичний аспект та висновки напряму корелюють з міжнародним та конституційним правом. Автору слід пояснити штучне

звуження (на мою думку) спеціальності, в межах якої здійснюється захист дисертаційного дослідження.

2. З тексту автореферату важко встановити логіку Автора щодо запропонованого ним способу вирішення проблеми застосування міжнародних договорів в Україні (Стор. 8, підр. 1.5). Автор обрав незрозумілу методологію вирішення конкретної проблеми, коли з одного боку пропонується певний спосіб вирішення проблеми, і тут же, він цілком справедливо критикується. Очевидно, що існуючий спосіб встановлення пріоритету міжнародних договорів, в своїй основі має доцільність (визначається в кожному окремому випадку), а не загальну стратемию (загальний та однаковий підхід) як це в принципі повинно бути. Саме тому Автору слід було б, на мою думку, зупинитись на дослідженні ідеальної моделі вирішення даної проблеми, а не пропонувати очевидно хибний підхід.

3. Розглядаючи проблему поняття юридичного тлумачення (Стор. 9, підр. 2.1) Автор робить не зовсім зрозумілий висновок про двоїсту природу міжнародного права (національне і міжнародне, приватне і публічне), та вплив такої дихотомії власне на тлумачення. Не заперечуючи щодо певного, хоча і специфічного, впливу подібних елементів на природу договору, Автору слід пояснити, яке значення ці елементи мають власне для тлумачення договору.

4. Досліджуючи методи та способи тлумачення (Стор. 10, підр. 3.1), Автор зводить все різноманіття видової характеристики тлумачення (чи не у кожного автора свої погляди на цю проблему), до трьох основних видів. Насамперед незрозуміло чому основних, адже поділу видів на основні та будь-які інші не існує. По друге, Автор не зупиняються на предметі обраної ним класифікації і не вказує на зв'язок предмету класифікації з дискурсом дослідження, що було б цілком логічним. Власне представлена класифікація має особливе значення лише для такого контексту, на чому було б справедливо акцентувати увагу. Крім того Автору слід було б показати механізм зв'язку способів та методів тлумачення, з огляду на представлену ним гіпотезу про теорію тлумачення як наслідок синтезу способів та методів тлумачення.

5. Автору слід прояснити свою позицію щодо позиції сформульованої ним у висновках (Стор. 10 п.3), згідно якої всі тлумачення повинні проходити перевірку на відповідність їх Конституції. Зважаючи на контекст важко зрозуміти про що йде мова. З огляду на презумпцію конституційності норми, невідомо яким чином тлумачення норми, яке з формальної точки зору не може виходити за її межі, може суперечити Конституції. Автору слід пояснити сформульований ним правовий парадокс, коли норма відповідає Конституції, а її тлумачення – ні.

6. Навряд чи може претендувати на самостійність висновок автора про те, що тлумачення це взаємозв'язок з'ясування та роз'яснення (Стор. 10 п.5), оскільки такому підходу до розуміння тлумачення вже не одна сотня років, і ніхто з серйозних дослідників теорії інтерпретації в праві її не заперечує.

Можливо мався на увазі якийсь інший аспект цієї проблематики, тому Автору слід пояснити свою позицію.

Вищезазначені дискусійні сторони потребують додаткових пояснень та уточнень з боку автора під час захисту, однак суттєво не впливають на її якість.

Таким чином, дисертаційна робота **Зверєва Є.О.** «Тлумачення міжнародних договорів національними судами: європейський досвід та українська практика», що подана на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних та правових вчень - є завершеною працею, в якій отримано нові науково-обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретне наукове завдання, котре має суттєве значення для теорії права, а також науки міжнародного та конституційного права, а її автор – **Зверєв Є.О.** заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук.

**Суддя Конституційного Суду України,
доктор юридичних наук, доцент
старший науковий співробітник
І.Д.СЛІДЕНКО**

Підпис *С.І.Сліденко* засвідчую
Гол. спеціаліст
Відділу кадрів
« 10 » 09 2015 р. *А. М. Коваленко*

« 10 » 09 2015 р.